

О. О. Демидюк,
аспірант кафедри економічної теорії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ РОЛІ ТА ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

O. Demydiuk,
postgraduate student, economic theory department, Taras Shevchenko national university

INSTITUTIONAL APPROACH TO THE ANALYSIS OF THE ROLE AND FUNCTIONS OF THE STATE IN A MARKET ECONOMY

Ключовою проблемою економічної науки є визначення місця, ролі та функцій держави в економічній системі. У зв'язку з цим, метою статті є узагальнення теоретико-методологічних надбань інституціоналізму щодо ролі та функцій держави в ринковій економіці та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо вдосконалення інституційного середовища в Україні.

У роботі охарактеризовано еволюцію наукових підходів представників основних шкіл та напрямів економічної думки щодо ролі та функцій держави в ринковій економіці, на основі чого зроблено висновок про визнання все більшої ролі держави як деміурга економічних процесів із паралельним визнанням того, що ця важлива роль у сучасному суспільстві багато в чому компенсується та врівноважується "недержавними інституціями". Саме такий багато в чому був започаткований прихильниками інституційної теорії.

Дослідження наукових поглядів інституціоналістів на роль та функції держави в ринковій економіці дозволило стверджувати, що особливе місце держави в інституційній системі сучасних ринкових економік визначається тим, що держава розглядається як суб'єкт управління, який забезпечує організацію та функціонування всіх елементів соціально-економічної структури, будучи єдиним суб'єктом, який володіє законним правом примусу. Разом з тим, інституціоналісти вважають, що найважливішою передумовою формування та реалізації ефективної політики держави є наявність інституцій та обумовлених ними контрактних структур, здатних забезпечувати оптимальне використання економічних ресурсів з безумовною опорою на політичну підтримку.

The key problem of economics is to determine the place, role and functions of the state in the economic system. In this context, the aim of the article is the generalization of theoretical and methodological achievements of institutionalism on the role and functions of government in a market economy and the development of the basis of practical recommendations for improving the institutional environment in Ukraine.

The paper describes the evolution of scientific approaches among the major schools and trends of economic thought on the role and functions of government in a market economy, from which it was concluded that the recognition of the increasing role of the state, as a demiurge of economic processes, with a parallel recognition that this important role in the modern society is largely compensated and balanced by "non-governmental institutions". This approach was largely initiated by representatives of institutional theory.

Research of the institutionalists' scientific views on the role and functions of the state in a market economy allowed to confirm that the special position of the state in the institutional system of modern market economies is determined, that the state is seen as an administration that provides the organization and operation of all elements of the socio-economic structure, being the only entity that has the legal right of coercion. However, institutionalists believe that the most important prerequisite for the formation and implementation of effective policy is the presence of institutions and due to their contractual structures that can ensure optimal use of economic resources based on unconditional political support.

*Ключові слова: інституціоналізм, держава, економіка, ринок, ефективність.
Key words: institutionalism, state, economy, market, efficiency.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Визначення ролі та функцій держави у ринковій економіці є актуальною та однією з найбільш дискусійних проблем сучасної економічної науки. Загально визнано, що держава є провідним спрямовуючим, упорядковуючим та гармонізуючим чинником різномірних соціально-економічних перетворень, здатним задавати необхідні параметри успішної самоорганізації та саморозвитку змішаних економічних

систем. Відтак неефективність держави постає загрозою економічній безпеці національної економіки, гальмом її економічного зростання та конкурентоспроможного інноваційного розвитку.

Проблематика інституційної ефективності держави набуває особливого теоретичного та практичного значення для країн колишнього соціалістичного табору, економіка яких характеризується інституційною нерівновагою, наявністю чис-

Таблиця 1. Трактування ролі та функцій держави в ринковій економіці представниками основних шкіл та напрямів економічної думки

Школа, напрям економічної думки	Основні представники	Трактування ролі та функцій держави в ринковій економіці
Меркантилізм (XV – XVIII ст.)	В. Стаффорд, Г. Скарuffі, Т. Мен, П. Буагільбер, А. Монкретьєн та інші	Реалізація доктрини активного грошового (ранні меркантилісти) та торговельного (пізні меркантилісти) балансів
Фізіократія (2 пол. XVIII ст.)	Ф. Кене, В. Мірабо, В. Гурне, А. Тюрго та інші	Розвиток і заохочення вільної конкуренції, застосування державного регулювання лише там, де без нього неможливо обійтися
Класична політекономія (XVIII – поч. XIX ст.)	А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Ж.Б. Сей, Дж. С Мілль та інші	Гарантування свободи дій та приватної ініціативи для тих незалежних індивідуальних агентів, які створюють суспільне багатство; визнання необхідності державного втручання в економіку у галузях, які продукують суспільні блага
Німецька історична школа (XIX – XX ст.)	Ф. Ліст, В. Рошер, Б. Гільдебранд, К. Кніс, Г. Шмоллер, Л. Бретано, К. Бюхер, В. Зомбарт, М. Вебер та інші	Створення матеріальних, інституціональних та культурних передумов для швидкого індустріального піднесення країни, формування і розвитку єдиного внутрішнього ринку, узгодження суспільних інтересів та спрямування зусиль нації на реалізацію стратегічних перспективних завдань
Марксизм (XIX – XX ст.)	К. Маркс та його послідовники	Свідомий та цілеспрямований контроль за економічною діяльністю, розподілом ресурсів та доходів, з метою забезпечення переходу до безкласового комуністичного суспільства
Неокласична економічна теорія (XIX – XXI ст.)	А. Маршал, Дж. Б. Кларк, В. Парето та інші	Інтерналізація зовнішніх ефектів, узгодження приватних і суспільних інтересів, підтримка вільної конкуренції, соціальний захист населення
Кейнсіанство (XX – XXI ст.)	Дж. М. Кейнс, Е. Хансен, Дж. Хікс, П. Семюелсон, Р. Харрод, Дж. Робінсон, П. Сраффа та інші	Активна роль держави у регулюванні економіки, забезпеченні повної зайнятості, стабілізації виробництва і цін на основі регулювання сукупного попиту
Інституціоналізм (XX – XXI ст.)	Т. Веблен, Дж. Коммонс, В. Мітчелл, Дж. Гелбрейт, В. Ростоу, Д. Белл, Е. Тоффлер, Р. Коуз, Дж. Б'юкенен, Д. Норт та інші	Виконання державою інституційних функцій, які полягають в створенні ефективного інституційного середовища для функціонування ринкової економіки шляхом формування законодавчих норм, суспільних моральних цінностей, охорони усталених традицій тощо

Складено автором на основі [1, 2, 4, 6, 7, 9].

лених інституційних суперечностей, дефектів та пасток. Для цих країн подолання інституційної неспроможності держави безпосередньо пов'язане з вирішенням стратегічних завдань, а саме: забезпеченням сталого соціально-економічного розвитку та високого рівня життя населення на основі інноваційної модернізації національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Визначальний вплив на розуміння важливості інституційного аспекту розвитку економічних систем справили праці засновників інституціоналізму Т. Веблена, Дж. Коммонса, У. Мітчелла, лауреатів Нобелівської премії Р. Коуза, Дж. Б'юкенена, Д. Норта, відомих західних дослідників А. Алчіана, М. Олсона, О. Уільямсона, Дж. Ходжсона та ін. Інституційна проблематика розвитку трансформаційних економік знайшла ґрунтовне відображення в працях українських та російських вчених: В. Базилевича, В. Бодрова, В. Гейця, Т. Гайдай, А. Гальчинського, А. Гриценка, Н. Гражевської, О. Іншакова, Р. Нуреева, А. Олейніка, В. Тарасевича, А. Філіпенка, А. Чухна, О. Шастітко та ін.

Однак, незважаючи на значний інтерес науковців до проблем інституційної зміни сучасних економічних систем, завдання розбудови ефективної держави, здатної забезпечити успішну модернізацію національних економік за умов глобальних соціально-економічних потрясінь до теперішнього часу залишається невирішеним як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є узагальнення теоретико-методологічних надбань інституціоналізму щодо ролі та

функцій держави в ринковій економіці та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо вдосконалення інституційного середовища в Україні.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз ролі та функцій держави в ринковій економіці є одним з ключових питань в історії економічних учень. Еволюція наукових підходів у цій площині знайшла відображення в працях представників основних шкіл та напрямів економічної думки, які демонструють певну "циклічність" в оцінці ролі та функцій держави в ринковій економіці (табл. 1). Якщо прибічники меркантилізму визнавали за державою роль активного регулятора міжнародної торгівлі, то представники класичної політекономії обґрунтовували концепцію економічного лібералізму, засновану на ідеї пріоритетності індивідуальної приватної економічної ініціативи, відводячи державі важливу роль підтримки та захисту "природного" ринкового порядку. Зворотний "тренд" в оцінці ролі та функцій держави в ринковій економіці припадає на епоху започаткування неортодоксальних економічних теорій, розроблених у межах історичної школи та марксизму. Тоді, як прихильники класичної політекономії, фактично, завершили систематичне обґрунтування ідеї чіткого обмеження участі держави в ринковій економіці окремими сферами та принципами, представники історичної школи та марксизму започаткували наукову традицію поступового перегляду ролі та функцій держави у напрямі посилення її регулюючого впливу на розвиток суспільства та економічної системи. Водночас у працях представників сучасних напрямів економічної науки, а саме: неолібералізму, кейн-

сіанства та інституціоналізму знайшли відображення новітні уявлення про важливу роль та поліструктурність функцій держави в національній та глобальній економіці.

У контексті проблеми, що досліджується, заслуговує на особливу увагу науковий внесок представників інституційного напрямку економічної думки у дослідження проблем ролі та функцій держави в сучасній ринковій економіці.

Як відомо, зародження інституціоналізму пов'язане з опублікуванням праці американського дослідника Т. Веблена "Теорія бездіяльного класу: економічне дослідження інституцій" (1899 р.). Заперечуючи класичну тезу саморегульованості ринкової економіки та гармонізації приватних і суспільних інтересів в умовах вільного підприємництва, вчений поклав початок дослідженню еволюції економічного устрою суспільства як складного "кумулятивного процесу" [2, с. 13]. У праці засновника соціально-правового інституціоналізму Дж.Р. Коммонса "Інституційна економічна теорія" (1934) знайшли відображення проблеми організації економічної системи суспільства в умовах ринку. Вчений доводив необхідність створення уряду, підзвітного громадській думці, який би проводив послідовну монополізацію економіки, оскільки більшість конфліктів і дестабілізуючих чинників господарського розвитку породжені монополією [7].

При цьому, слід взяти до уваги складний та неоднозначний процес еволюції теоретико-методологічних засад інституційного напрямку економічної думки. Якщо основоположник інституціоналізму Т. Веблен розумів інституції "як усталені звичаї мислення, загальні для даної спільноти людей", тобто як соціально-психологічні феномени, що лежать в основі еволюційних механізмів соціокультурного впливу на економічний розвиток [2, с. 70], то сучасні ("нові",

"нео-") інституціоналісти вважають, що "інституції — це правила гри в суспільстві, або, висловлюючись більш формально, створені людиною обмежувальні рамки, котрі організують взаємини між людьми та створюють структуру мотивів людської взаємодії в політиці, соціальній сфері та економіці" [9, с. 113—114].

Поставивши під сумнів індивідуалістичний світогляд, властивий класичній парадигмі, засновники інституціоналізму досить песимістично оцінювали можливості та наслідки стихійної самоорганізації ринку [5, с. 67]. Перебуваючи в інтелектуальній опозиції до неокласиків, вони не тільки визнавали істотну роль держави в регулюванні економіки, але й підкреслювали неминучість її подальшого посилення [8, с. 73—74]. Водночас сучасні неінституціоналісти, які взяли на озброєння інструментарій неокласичної парадигми, та, відповідно, виходять з принципу методологічного індивідуалізму, відстоюють тезу щодо мінімізації державної активності в ринковому середовищі.

Важливо зауважити, що в процесі дослідження ролі та функцій держави в ринковій економіці в інституційній теорії яскраво виявляється прагнення спиратися на реальні соціально-економічні процеси. Сутність держави як специфічної організації в сучасному інституціоналізмі визначається властивими відносинами, що виникають між громадянами й державним апаратом з приводу розподілу, використання та привласнення економічних ресурсів. Особливий інтерес у даному контексті викликає розуміння самого механізму виникнення владних відносин державного типу та пошук відповіді на питання, заради чого громадяни добровільно відмовляються від частини своїх "природних" прав, передаючи їх державі. Очевидно, як і в будь-якому іншому варіанті владних відносин, громадян спонукає до цього їхня впевненість у тому, що держава більш успішно, аніж вони самі, може впоратися з реалізацією низки функцій щодо забезпечення суспільної взаємодії в різних сферах економічної життєдіяльності [10, с. 344].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що в сучасній інституційній теорії виокремлюються та аналізуються такі основні функції держави в ринковій економіці:

- 1) специфікація та захист прав власності;
- 2) створення та розвиток ринкової інфраструктури, основних каналів поширення та обміну товарами, послугами, інформацією;
- 3) розробка стандартів мір та ваг;
- 4) правоохоронна діяльність, виконання ролі так званої "третьої" сторони (суду) в конфліктах та суперечках;
- 5) виробництво суспільних благ тощо [10, с. 345; 13, с. 360—361].

Систематизація названих вище функцій держави в ринковій економіці дозволяє виокремити теоретико-методологічні новачки інституціоналізму, в дослідженні ролі та функцій держави в ринковій економіці. Йдеться про проблеми специфікації та захисту прав власності, інституційну концепцію провалів "держави" та проблему "межі зростання" держави.

На думку Д. Норта, держава є організацією "з порівняльними перевагами у застосуванні примусу, що поширюється на певний географічний ареал, межі якого визначаються її владою над платниками податків. Сутність прав власності — в праві на виняток, і організація, що володіє порівняльною перевагою у примусі, стає спроможною специфікувати та захищати права власності" [9, с. 24].

Важливо зауважити, що у трактуванні прихильників інституціоналізму роль держави проявляється в забезпеченні первинного контракту, що передбачає визнання прав індивіда на певні ресурси з боку інших учасників угоди в обмін на його відмову від домагань на інші ресурси та згоду поважати чужі права на них. У цьому випадку держава потенційно має можливість забезпечити структуру прав власності для більш ефективного використання ресурсів, підвищивши тим самим рівень добробуту в суспільстві. Виходячи з цього, нею інституціоналісти репрезентують оригінальну концепцію держави, пов'язану з обґрунтуванням таких основних положень:

— по-перше, держава трактується як агентство, що продає послуги, пов'язані з обміном її функцій на податки: "Ми платимо уряду — зазначає Д. Норт, — щоб він встановлював та захищав права власності" [9, с. 26];

— по-друге, держава поділяє підзвітне їй населення на групи, встановлюючи для кожної з них права власності таким чином, щоб максимізувати надходження до державного бюджету.

Іншими словами, основною метою держави є розробка та запровадження такої структури прав власності, яка б дозволяла досягти максимізації її доходу.

Виходячи з того, що в світі обмежених ресурсів відкритий доступ до них призводить до скорочення багатства суспільства, прихильники інституційної парадигми поділяють соціальні механізми обмеження такого доступу на такі чотири основні категорії, а саме [5; 9; 11]:

— виключення з користування ресурсом за допомогою сили, або загрози застосування сили;

— система цінностей чи ідеологія, яка впливає на стигму людей і знижує витрати виключення;

— звичаї і звичаєве право, як, наприклад, правила, що діяли у додержавних суспільствах;

— правила, встановлені державою [5, с. 77—78].

У випадку, коли держава неспроможна забезпечити ефективний розподіл ресурсів та відповідність соціально-економічної політики прийнятим у суспільстві уявленням щодо справедливості, виникає явище, назване прихильниками неінституціоналізму "провалами держави". Зокрема, С. Вольф виокремлює такі "провали" держави [17, с. 63—79.]:

— невідповідність доходів та витрат. На відміну від звичайної фірми, ступінь жорсткості бюджетного обмеження держави є далеким від абсолютної. Відтак державу значно складніше перетворити на банкрута, навіть якщо вона виявляється нездатною виконувати взяті на себе зобов'язання;

— відсутність чітких критеріїв ефективної діяльності. За умов неможливості встановити критерій ефективності, яким є, наприклад, прибуток для фірми, державні структури підміняють їх самостійно розробленими стандартами. Таким чином, діяльність держави найчастіше оцінюється за заданим нею самою критерієм, зокрема зростанням бюджетних надходжень, експансією державного контролю тощо;

— висока ймовірність досягнення результатів, відмінних від запланованих. Зростання інформаційних витрат та витрат моніторингу і контролю, що супроводжує розвиток держави, створює передумови для систематичного відхилення реалізованих завдань від розроблених. Так, прагнення держави обмежити приватне використання примусу (насильства) може призводити до його ескалації;

— нерівномірний розподіл ресурсів. У розпорядженні держави, що здійснює розподіл прав власності на ресурси за умов, коли трансакційні витрати є ненульовими, перебуває декілька стандартів справедливості. Поряд з оптимальним за Парето, такими стандартами є правило Калдора (зміна в розподілі ресурсів допускається, якщо сторона, яка виграє в результаті його застосування спроможна компенсувати витрати стороні, що програла), правило Ролза (справедливий розподіл ресурсів — це те, що покращує становище найменш забезпечених) та інші [14, с. 341].

У зв'язку з цим О. Вільямсон пропонує оцінювати ефективність того чи іншого варіанту розподілу прав власності, порівнюючи його не з гіпотетичним ідеалом, а з реально здійсненими альтернативами. На думку дослідника, "варіант розподілу, для якого не можна запропонувати альтернативу, придатну для описання та впровадження з великим чистим виграшем, слід вважати оптимальним" [12, с. 109—110]. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що в цьому контексті багато прикладів розподілу прав власності, які раніше вважались неефективними, з урахуванням реальних альтернатив, виявляються оптимальними.

Разом з тим, необхідно зазначити, що прихильники неінституціоналізму не обмежуються констатацією феномену "провалів держави", але й прагнуть обґрунтувати саму природу його виникнення. Таке обґрунтування здійснюється на основі аналізу багатьох проблем, основною з-поміж яких є проблема межі зростання держави. Якщо врахувати, що повна монополія держави на реалізацію функції гарантування виконання контрактів призводить до високих трансакційних витрат, які набувають форми високих витрат підпорядкування закону, то розумно припустити, що держава постає гарантом не у всіх, а лише в деяких взаємодіях. В інших угодах діють альтернативні механізми гарантування їх реалізації [9, с. 72]. Коло таких гарантованих державою угод визначається та обмежується тими угодами, гарантування яких державою пов'язане з меншими витратами, аніж ті, що виникають за умов звернення сторін контракту до альтернативних гарантів. Тому питання "робити самому або купувати на ринку", сформульоване по відношенню до

фірми, слід переформулювати стосовно держави на таке: "гарантувати самій або делегувати право контролю іншим гарантам". При цьому, порівняльний аналіз інституційних систем різних країн засвідчує, що в одних країнах всі угоди, пов'язані з соціальним та медичним страхуванням, гарантуються державою, тоді як в інших — соціальне і медичне страхування делегується приватним фірмам. Таким чином, при порівнянні альтернативних механізмів гарантування угод слід брати до уваги співвідношення пов'язаних з ними транзакційних витрат у конкретних економічних, соціальних та політичних умовах. Йдеться про те, що не існує абсолютних меж держави, як не існує й оптимальних розмірів державного втручання в економічне та соціальне життя безвідносно до конкретних історичних реалій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження еволюції наукових поглядів на роль та функції держави в ринковій економіці дозволяє виокремити такі теоретико-методологічні новації сучасного інституціоналізму в трактуванні зазначеної проблематики:

— по-перше, особливе місце держави в інституційній системі сучасних ринкових економік визначається тим, що держава розглядається як суб'єкт управління, який забезпечує організацію та функціонування всіх елементів соціально-економічної структури. Виступаючи представником суспільства в цілому, вона встановлює правила функціонування та взаємодії економічних агентів у межах певного господарського "порядку" і здійснює контроль за їх дотриманням. При цьому держава як політико-економічна організація, переслідує суперечливі цілі максимізації вигоди принципалів (довірителів) і власної вигоди від створення та надання громадських благ;

— по-друге, на думку прихильників інституціоналізму, в ринковій економіці держава є єдиним суб'єктом, який володіє законним правом примусу. Це право оформляється в систему нормативно-правових актів та реалізується у вигляді санкцій, застосовуваних у разі порушення діючого законодавства. При цьому характер державної політики визначається існуючим інституційним середовищем, зокрема правилами і процедурами прийняття рішень на макrorівні, а також рівнем довіри та репутації уряду;

— по-третє, прибічники інституційної парадигми вважають, що найважливішою передумовою формування та реалізації ефективної політики держави є наявність інституцій та обумовлених ними контрактних структур, здатних забезпечувати оптимальне використання економічних ресурсів з безумовною опорою на політичну підтримку. За цих обставин важливого значення набуває врахування сформованих у суспільстві формальних та неформальних обмежень, що структурують взаємодії економічних контрагентів. Водночас, слід взяти до уваги, що виконуючи організаційну та координуючу функції, в сучасній ринковій економіці держава постає рівноправним суб'єктом господарювання поряд з приватними компаніями та організаціями, оскільки через державні підприємства здійснює виробництво певних видів товарів і послуг, у тому числі ринкових.

Література:

1. Історія економічних учень: підручник: у 2 ч. / В.Д. Базилевич, П.М. Леоненко, Н.І. Гражевська, Т.В. Гайдай; за ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання, 2005. — 567 с.
2. Веблен Т. Теория праздного класса. — М.: Высшая школа, 1984. — 571 с.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. — К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. — 864 с.
4. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. — М.: Наука, 1986. — 469 с.
5. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Деметрєва, Р.М. Нуреева. — Донецк: ДонНТУ, 2011. — 372 с.
6. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. — М.: Гелиос АРВ, 1999. — 352 с.
7. Коммонс Дж. Институциональная экономика // Terra Economicus. — 2012. — Том 10. — № 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/11/20/1251380341/journal10.3.1-7.pdf>
8. Моргунов Е.В. Эволюция теоретических представлений о роли государства в экономике // Вестник ГУУ (Серия "Институциональная экономика"). — 2005. — №5. — С. 72—80.

9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Пер. с англ. А.Н. Нестеренко. — М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. — 413 с.

10. Олейник А.Н. Институциональная экономика: учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 2002 — 416 с.

11. Фуруботн Э.Г., Рихтер Р. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории / Пер. с англ. под ред. В. С. Катькало, Н.П. Дроздовой. — СПб.: Издат. дом Санкт-Петерб. гос. ун-та, 2005. — XXXIV + 702 с.

12. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория / А.Е. Шаститко. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. — 51 с.

13. Begg D., Fisher S., Dornbusch R. Economics. London: McGraw Hill, 1991. — 667 p.

14. Coleman J. Foundations of Social Theory. Cambridge: Belknap-Harvard. University Press, 1990. — 602 p.

15. Gruchy A.Q. Contemporary Economic Thought. The Contribution of Neoinstitutional Economics. — Clifton, 1992. — 119 p.

16. Muller D.C. The modern Corporation: Profits, Powards, Growth and Performance. — Brigiation: Wheatsheaf books, 1988. — 398 p.

17. Wolf C, Jr. Markets or Governments. Choosing Between Imperfect Alternatives. — Cambridge: The MIT Press, 1988. — 487 p.

References:

1. Bazylevych, V.D. (2005), Istoriiia ekonomichnykh uchen' [History of economic studies], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Veblen, T. (2009), Teorija prazdnogo klassa [Theory of the leisure class], Vysshaja shkola, Moscow, Russia.
3. Heiets', V.M. (2009), Suspil'stvo, derzhava, ekonomika: fenomenologhiia vzaemodii ta rozvytku [Society, government, economy: the phenomenology of interactions and development], NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
4. Gjelbrejt, Dzh.K. (1986), Jekonomicheskie teorii i celi obshhestva [Economic theories and goals of society], Nauka, Moscow, Ukraine.
5. Dement'ev, V.V. and Nureev, R.M. (2011), Institucional'nye problemy jeffektivnogo gosudarstva [Institutional problems of effective state], DonNTU, Donetsk, Ukraine.
6. Kejns, Dzh.M. (1999), Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg [General theory of employment, interest and money], Geliios ARV, Moscow, Russia.
7. Kommons, Dzh. (2012), "Institutional economics", Terra Economicus, [Online], vol. 10, no. 3, available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/11/20/1251380341/journal10.3.1-7.pdf> (Accessed 7 January 2014).
8. Morgunov, E.V. (2005), "Evolution of theoretical ideas about the role of the state in the economy", Vestnik GUU, vol. 5, pp. 72—80.
9. Nort, D. (1997), Instituty, institucional'nye izmenenija i funkcionirovanie jekonomiki [Institutions, Institutional Change and Economic Performance], Fond jekonomicheskoi knigi "Nachala", Moscow, Russia.
10. Olejnik, A.N. (2002), Institucional'naja jekonomika [Institutional economics], INFRA-M, Moscow, Russia.
11. Furubotn, Je.G. and Rihter, R. (2005), Instituty i jekonomicheskaja teorija: Dostizhenija novoij institucional'noj jekonomicheskoi teorii [Institutions and economic theory: Achievements of new institutional economics], Izdat. dom Sankt-Peterb. gos. un ta, Saint Petersburg, Russia.
12. Shastitko, A.E. (2002), Novaja institucional'naja jekonomicheskaja teorija [The new institutional economics], TEIS, Moscow, Russia.
13. Begg, D. Fisher, S. and Dornbusch, R. (1991), Economics, McGraw Hill, London, United Kingdom.
14. Coleman, J. (1990), Foundations of Social Theory, Belknap-Harvard. University Press, Cambridge, UK.
15. Gruchy, A.Q. (1992), Contemporary Economic Thought. The Contribution of Neoinstitutional Economics, Clifton, UK.
16. Muller, D.C. (1988), The modern Corporation: Profits, Powards, Growth and Performance, Brigiation: Wheatsheaf books, Hemel Hempstead, UK.
17. Wolf, C. Jr. (1988), Markets or Governments. Choosing Between Imperfect Alternatives, The MIT Press, Cambridge, UK.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2014 р.